

סבטלנה וייסמן

השירותים להגנת הצומח ולביקורת,
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

דנה מילשטיין

חטיבת מדע וממשק, רשות הטבע
והגנים

ציטוט מומלץ

וייסמן ס ומילשטיין ד. 2018.
חלזונות הענק הפולשים – חלזונות
מים מתוקים מקבוצת התפוחונים
מזיקים לטבע, לחקלאות ולאדם.
אקולוגיה וסביבה 9(1): 15–16.

אליגטור אמריקני (*Alligator mississippiensis*) ניזון מחלזון מים ענק ממשפחת התפוחונים, בפנטל (ברזיל) – אזור הביצות הגדול בעולם | צילום: פול וויליאמס ©

חלזונות הענק הפולשים – חלזונות מים מתוקים מקבוצת התפוחונים מזיקים לטבע, לחקלאות ולאדם

[בקצרה](#)

גיליון אביב 2018 / כרך 9(1)

30 באפריל, 2018

לחלזונות המים ממשפחת התפוחונים (*Ampullariidae*) פוטנציאל רב לפלוש אל בתי גידול מימיים טבעיים בישראל ולהתבסס בהם, והם עלולים לסכן את בריאות האדם, חיות המשק והסביבה. אם יפלוש לבתי גידול מימיים טבעיים יהיה כמעט בלתי אפשרי למגר את התפוחונים, ומכאן החשיבות הרבה במניעת הגעתם לטבע. גם אתם הקוראים יכולים לסייע במניעת הפלישה הבאה.

תפוחונים הם החלזונות הגדולים ביותר בין חלזונות המים המתוקים. אורכם מגיע ל-10 ס"מ ואף יותר. משפחה זו מונה כ-120 מינים שתפוצתם הטבעית באמריקה, באסיה ובאפריקה. במאה ה-20 הופצו בעולם חלק גדול מהמינים (בעיקר הסוגים *Pila* ו-*Pomacea*, [איור 1](#)) בעקבות סחר בהם למאכל, לרפואה וכחיות מחמד בתעשיית האקווריומים ובריכות הנוי ^[2].

כאשר התפוחונים מגיעים לבתי גידול חדשים, יש להם סיכוי טוב להתבסס בהם. לחלזונות אלה מערכת נשימה שכוללת זימים וריאות, ועל כן הם יכולים לנשום במים ובאוויר. לתפוחונים יש מכסה (*operculum*) שמאפשר סגירה של הקונכייה ושמירה על לחות הגוף, וכך הם עמידים בפני התייבשות זמנית של בית הגידול. הביצים, שצבען ורוד בוהק, מוטלות כצבר במקומות שונים: סמוך לפני המים, על עצמים שבולטים מחוץ למים, כדוגמת צמחייה מזדקרת, ועל דופן הבריכה. בדרך זו הביצים מוגנות מפני טריפה של דגים. צבר ביצים ממוצע מכיל כ-300 ביצים, אך ישנם גם צברים גדולים יותר שיכולים להגיע עד 1,000 ביצים. כל מספר שבועות מוטל צבר חדש. בקיעת הביצים מהירה יחסית (תוך שבוע או יותר, כתלות בטמפרטורת המים), וכך גם ההתבגרות המינית (שלושה חודשים או יותר, כתלות בטמפרטורה). הבוגרים חיים מספר שנים, משך זמן ארוך עבור חלזונות.

איור 1. פרט בוגר ותטולה (*Pomacea maculata*), בריכת נוי בפארק ציבורי ברמת השרון, 2014 | צילום: סבטלנה וייסמן

איור 1

פרט בוגר ותטולה (*Pomacea maculata*), בריכת נוי בפארק ציבורי ברמת השרון, 2014 | צילום: סבטלנה וייסמן

התפוחונים יכולים לשנות את מבנה בית הגידול שפלטו אליו ואת אופיו, ולפגוע במערכת האקולוגית שבמים. הם ניזונים בעיקר מסוגים שונים של צמחי מים, ויכולים לשנות את הרכב הצומח המקומי [2]. הם פוגעים במינים שונים של דגים היות שהם ניזונים גם מביצי דגים. הם עשויים לפגוע בחברת החלזונות עקב תחרות על משאבים. התפוחונים מסכנים את בריאות האדם וחיות המשק, היות שהם נשאים של תולעים טפיליות שונות (ממערכת תולעים שטוחות ועגולות), ובהן גם תולעת הריאה (*Angiostrongylus cantonensis*). שגורמת לדלקת קרום המוח. כמו כן, תועדו נזקים קשים בחקלאות בעקבות פעילותם, בדרך כלל בשדות אורז בדרום-מזרח אסיה (לדוגמה בפיליפינים), בהוואי ובאירופה.

הדברה של תפוחונים היא כמעט בלתי אפשרית, בייחוד כשמדובר בבתי גידול שמשתרעים על שטחים נרחבים. ברחבי העולם בוצעו ניסיונות הדברה בשיטות שונות – חומרי הדברה כימיים, הדברה ביולוגית (למשל דגים טורפים), אמצעים מכניים, ייבוש שדות או הצפתם במים מלוחים – בעיקר בשטחים חקלאיים. לצערנו עוד לא נמצאה שיטה יעילה באופן מלא, משתלמת כלכלית ונעדרת השפעות שליליות על האדם או הסביבה [2]. האמצעי שהשפעתו על הסביבה היא הנמוכה ביותר הוא איסוף ידני של החלזונות והתטולות. עם זאת, כדי שפעילות זו תהיה יעילה, עליה להתבצע בהיקף נרחב, בתדירות גבוהה ולאורך זמן. לפיכך, דרך ההתמודדות היעילה ביותר עם מינים פולשים היא למנוע מלכתחילה את הגעתם, כפי שנעשה באיחוד האירופי. בשנת 2012 פרסם האיחוד הנחיה שאוסרת יבוא של תפוחונים או כל חומר צמחי שמכיל או שעשוי להכיל תפוחונים בכל שלב משלבי חייהם, למדינות האיחוד [2].

בישראל, יבוא, סחר והחזקה של תפוחונים אינם חוקיים על פי תקנות פקודת הדיג (1937), חוק שמורות טבע וגנים לאומיים (1955) וחוק הגנת הצומח (1956). למרות זאת, ניתן למצוא בישראל תפוחונים שמוחזקים ונסחרים באופן בלתי חוקי, בעיקר בחנויות לחיות מחמד, ולעיתים גם במשתלות שמגדלים בהן צמחי מים [3]. נכון לעת כתיבת ידיעה זו לא ידוע לנו על התבססות של תפוחונים בבתי גידול טבעיים בישראל. עם זאת, המצב עשוי להשתנות, שכן בזמן האחרון הופעתם בבריכות נוי הולכת וגוברת, ואכן במהלך חמש השנים האחרונות תועדו מספר מקרים של התבססות תפוחונים בבריכות נוי בפארקים ציבוריים. באירועים אלה טיפלו או מטפלים השירותים להגנת הצומח ולביקורת בשיתוף רשות הטבע והגנים. פעילות נוספת למניעה של הפצת התפוחונים בטבע בישראל כוללת גם מעקב אחר נוכחותם במשתלות ופרסום הנחיות מקצועיות, למשל הנחיות הדברה [1].

ינו מבקשות את עזרתכם במניעת הגעה של תפוחונים לישראל ובמניעת הפצתם בבתי גידול מימיים טבעיים:

- פעלו על פי החוק, והימנעו מרכישה, מהחזקה ומסחר בתפוחונים.

- אם יש ברשותכם תפוחונים, אין לשחרר את הפרטים הבוגרים או כל תוצר רבייה (תטולות) בבתי גידול מימיים – מלאכותיים או טבעיים.
- אם יש ברשותכם תפוחונים או שזיהיתם פרטים בוגרים או תטולות במשתלות או בבתי גידול מימיים (מלאכותיים או טבעיים), דווחו על כך למשרד החקלאות (סבטלנה וייסמן; 03-9681568).

מקורות

1. משרד החקלאות ופיתוח הכפר. 2017. [הנחיות הדברה של חלזונות מים מתוקים מהסוג *Pomacea*](#).
2. Global Invasive Species Database. 2017. [Species profile: *Pomacea canaliculata*](#). Viewed 26 Nov 2017.
3. Roll U, Dayan T, Simberloff D, and Mienis HK. 2009. Non-indigenous land and freshwater gastropods in Israel. *Biological Invasions* **11** (8): 1963-1972.